

Relaciono polje kao mesto susreta terapeuta i klijenta – struktura, procena i intervencija kroz metaforu

KANDIDAT: BOJANA TODOROVIĆ

Online odbrana Doktorske Disertacije, 30. Jun 2023.

Problem i svrha istraživanja

- ▶ Relaciono polje – jedinstvena situacija koja se ko-kreira između terapeuta i klijenta tokom terapijske seanse
- ▶ Pod uticajem je svega što učesnici donose u interakciju, kao i same interakcije
- ▶ Opaža se čulima i kroz telesno iskustvo, utelovljenost

„Spirit is not in the I but between I and You. It is not like the blood that circulates in you but like the air in which you breathe“ (Buber, 1923, p 89.)

Terapeut može postati svestan elemenata relacionog polja i iz ove svesnosti može kreirati terapijsku intervenciju koja treba da podrži korektivno iskustvo klijenta

Kontekst istraživanja

- ▶ Izolacija kao dominantan socijalni kontekst – COVID19, Digitalna transformacija, itd.
- ▶ Razvoj relacionih modaliteta u terapiji – Relaciona Geštalt terapija (Day, 2016)
- ▶ Razvoj kliničke dijagnostike iz relacione perspektive (Roubal, 2017., Franesseti, 2019)
- ▶ Potreba za istraživanjem doživljaja relacionog polja od strane oba aktera – i klijenta i terapeuta
- ▶ Potreba za empirijskom verifikacijom teorijskih pretpostavki o relacionom polju
- ▶ Istraživanje metafore kao jedne od intervencija iz relacionog polja

Ključni teorijski pojmovi

Relaciono polje

Relaciono polje čini sve ono što donose terapeut i klijent kao i ono što se dešava između njih (Parlet, 1991).

Subjektivni doživljaj

Subjektivni doživljaj, pored objektivnih karakteristika opažanja, utiče na percepciju i stvaranje estetskog doživljaja (Marković, 2008). Opisujući svoj subjektivni doživljaj odnosa u terapiji, klijent i terapeut zapravo govore o strukturi i organizaciji relacionog polja koje je između njih (Cooper, 2004).

Metafora

Osnovna funkcija metafore u psihoterapiji jeste da poveže klijenta i terapeuta, približi njihova dva sveta i omogući potpuniji kontakt – da bude “most” između aktera terapije (Flajs, 2015).

Ključni teorijski pojmovi (II)

Empatija

Iako zavisi od situacionih faktora, može se posmatrati kao relativno stabilna lična dispozicija koja utiče na osećanja prema drugima i emocionalnu razmenu (Hoffman, 2008).

Bazični oslonci ličnosti (BOL)

Telo, Pripadanje, Um i Svrha, Vera, Nada. Širi psihološki potporni sistem koje ne predstavlja unutrašnju strukturu, već psihološko polje kroz koje se prelamaju intrapsihički i intrapersonalni uticaji. (Berger, 2002)

Uspešnost seanse

Dokazano je da terapijski odnos daje značajan i dosledan doprinos psihoterapijskom ishodu, nezavisno od specifičnog tipa lečenja (Steering Committee, 2002)

Ciljevi istraživanja

- Konstruisati i validirati instrument za merenje subjektivnog doživljaja relacionog polja.
- Istražiti korpus metafora kojima terapeuti opisuju doživljaj relacionog polja.
- Ispitati da li postoji povezanost doživljaja relacionog polja terapeuta i klijenta i doživljaja uspešnosti terapije.

Objasniti na koji način terapeut i klijent doživljavaju relaciono polje i kako se ovaj doživljaj koristi za kreiranje terapijske intervencije kroz metaforu

Faze istraživanja

1

Konstrukcija i validacija instrumenta SDRP

Konstrukcija i validacija novog instrumenta kroz ispitaivanje njegove povezanosti sa Empatijom i BOL.

2

Istraživanje doživljaja relacionog polja

Ispitivanje povezanosti doživljaja relacionog polja terapeuta i klijenta i doživljaja uspešnosti terapije

3

Istraživanje upotrebe metafore

Analiza korpusa metafora kojima terapeuti opisuju doživljaj relacionog polja

Hipoteze

1. Doživljaj relacionog polja ima specifičnu faktorsku strukturu.

2. Doživljaj relacionog polja povezan je sa nekim karakteristikama terapeuta kao što su njegovi bazični oslonci ličnosti i kapacitet za empatiju.

3. Metafora se može koristiti kao reprezentacija doživljaja relacionog polja i kao terapijska intervencija iz perspektive polja.

4. Poklapanje subjektivnog doživljaja relacionog polja je veće u seansama koje su procenjene kao uspešnije.

4.1. U terapijskim seansama koje su procenjene kao uspešnije postoji korelacija između subjektivnog doživljaja relacionog polja terapeuta i klijenta.

4.2. U terapijskim seansama koje su procenjene kao uspešnije postoji korelacija između klijentovog doživljaja metafore kojom terapeut opisuje relacionog polje i klijentovog doživljaja relacionog polja.

Faza I - Konstrukcija i validacija instrumenta SDRP

Cilj: Konstruisati instrument za merenje subjektivnog doživljaja relacionog polja SDRP i ispitati njegovu strukturu

Konstrukcija instrumenta SDRP

Uzorak: 30 terapeuta

Postupak: prikupljanje opisa SDRP na osnovu kojih su konstruisane preliminarne skale instrumenta

Validacija instrumenta SDRP

Uzorak: 142 terapeuta

Postupak: Faktorska analiza SDRP i korelacija sa procenama Empatije i BOL terapeuta

Konstruisani instrument za merenje subjektivnog doživljaja relacionog polja (SDRP)

SUBJEKTIVNI DOŽIVLJAJ RELACIONOG POLJA		
FRUSTIRAJUĆE	1 2 3 4 5 6 7	PODRŽAVAJUĆE
ISKLJUČUJUĆE	1 2 3 4 5 6 7	UKLJUČUJUĆE
UZNEMIRENO	1 2 3 4 5 6 7	SMIRENO
HLADNO	1 2 3 4 5 6 7	TOPLO
DOSADNO	1 2 3 4 5 6 7	ZANIMLJIVO
NEPOVERLJIVO	1 2 3 4 5 6 7	PUNO POVERENJA
ZANEMARUJUĆE	1 2 3 4 5 6 7	NEGUJUĆE
TEŠKO	1 2 3 4 5 6 7	LAKO
U OTPORU	1 2 3 4 5 6 7	BEZ OTPORA
NEPRIJATNO	1 2 3 4 5 6 7	PRIJATNO
NAPETO	1 2 3 4 5 6 7	OPUŠTENO
BEZ RAZUMEVANJA	1 2 3 4 5 6 7	PUNO RAZUMEVANJA
AGRESIVNO	1 2 3 4 5 6 7	MIROLJUBIVO
BEZ INTIMNOSTI	1 2 3 4 5 6 7	INTIMNO
NEJASNO	1 2 3 4 5 6 7	JASNO
NEOBIČNO	1 2 3 4 5 6 7	OBIČNO
DIFERENCIRANO	1 2 3 4 5 6 7	CELOVITO

Atributi	Faktori		
	1 (49.25%)	2 (11.20%)	3 (6.17%)
Hladno – Toplo	.916		
Zanemarjuće – Negujuće	.873		
Nepoverljivo - Puno poverenja	.743		
Bez razumevanja - Puno razumevanja	.708		
Agresivno – Miroljubivo	.683		
Dosadno – Zanimljivo	.652		
Bez intimnosti – Intimno	.637		
Isključujuće – Uključujuće	.580	.287	
Frustrirajuće – Podržavajuće	.461	.364	
Teško – Lako	-.332	.873	
Uznemireno – Smireno		.866	-.265
Napeto – Opušteno		.689	
Neprijatno – Prijatno		.655	
U otporu - Bez otpora		.455	.401
Diferencirano – Celovito		.433	
Nejasno – Jasno	.341		.619
Neobično – Obično			.427

Faktorska struktura SDRP

Polje Individue

Polje Situacije

Kognitivni faktor

Korelacija SDRP i srodnih konstrukta

Povezanost SDRP i spremnosti za empatiju kod terapeuta

	<i>FA1</i>	<i>FA2</i>	<i>FA3</i>
Empatija sa negativnim emocionalnim stanjima	.10	-.12	-.11
Empatija sa pozitivnim emocionalnim stanjima	.32**	.15	.20*
Empatija kao socijalna uloga	.22*	.06	.08
Emocionalne reakcije isprovocirane empatijom	.15	-.05	-.08
Ukupna spremnost na empatiju	.23**	-.01	-.01

Korelacija SDRP i srodnih konstrukta

Povezanost SDRP i Bazičnih oslonaca ličnosti terapeuta

	<i>FA1</i>	<i>FA2</i>	<i>FA3</i>
Telo	.27**	.22*	.14
Pripadanje	.28**	.22*	.16
Mišljenje	.14	-.03	-.08
Vera Svrha Nada	.36**	.31**	.07
Snaga	.31**	.21*	.06

Diskusija

- ▶ Konstruisan instrument SDRP ima visoko pouzdane faktore specifične strukture i može se koristiti u daljim istraživanjima.
- ▶ Utvrđena je specifična povezanost faktora SDRP sa srodnim konstruktima – kapacitetom za empatiju terapeuta i BOL.
- ▶ Kako bi se obuhvatila celovitost doživljaja relacionog polja bilo je neophodno ispitati i klijentov doživljaj relacije.

Faza II - Ispitivanje povezanosti SDRP terapeuta i klijenta i doživljaja uspešnosti terapije

Ciljevi:

- Ispitati da li postoji povezanost procena SDRP strane terapeuta i od strane klijenta tokom terapijske seanse.
- Ispitati u kojoj meri su metafore kojima bi terapeut opisao doživljaj relacionog polja u slaganju sa klijentovim doživljajem ovog polja tokom seanse i doživljaja same metafore.

Uzorak: 32 para terapeut – klijent

Instrumenti: SDRP, Upitnik za evaluaciju seanse (SEQ) (Stiles, 1980).

Postupak: Procene doživljaja seanse na instrumentima odmah nakon seanse od strane terapeuta i klijenta. Procena metafora koju produkuje terapeut.

- ▶ Testirane su razlike između **SDRP terapeuta i klijenata** - t test za zavisne (uparene) uzorke
- ▶ Utvrđeno je da se doživljaj terapeuta i klijenata statistički značajno razlikuje na sva tri faktora
- ▶ **Klijenti** značajno **pozitivnije** procenjuju sva tri aspekta relacionog polja: polje individue ($t(31) = -4.53, p < .01$), polje situacije ($t(31) = -3.86, p < .01$) i kognitivni faktor ($t(31) = -4.29, p < .01$)

Testiranje razlika u doživljaju relacionog polja od strane terapeuta i klijenata

	Razlika između procena terapeuta i klijenata (AS)	SD	t	df	P
Polje individue	-0.95	1.19	-4.53	31	<.01
Polje situacije	-1.11	1.63	-3.86	31	<.01
Kognitivni faktor	-1.14	1.50	-4.29	31	<.01

Testiranje razlika u doživljaju uspešnosti terapije

	Razlika između procena terapeuta i klijenata (AS)	SD	t	df	P
Dubina	-0.54	0.99	-3.10	31	< .01
Glatkoća	-1.01	1.28	-4.44	31	< .01
Pozitivnost	-0.09	1.36	-0.36	31	0.72
Pobuđenost	0.01	1.34	0.05	31	0.96

Za **klijente** su posebno važni: **glatkoća toka seanse**, odnosno jedna vrsta lakog i bez otpora odnosa sa terapeutom, kao i **dubina odnosa** koji se formirao.

Izgleda da klijenti u ovom uzorku svoje sense procenjuju kao uspešnije jer su kroz njih imali bolji odnos sa terapeutom i značajnije uvide o svom terapijskom procesu.

Povezanost SDRP i procene uspešnosti seanse kod terapeuta

Postoji umerena ali značajna povezanost između subjektivnog doživljaja na faktoru **polja individue** i **dubine** kao dimenzije uspešnosti seanse i snažna i značajna povezanost na istom faktoru i dimenzije pozitivnosti

Seanse koje su procenjene kao **glatke** terapeutima kroz relaciono polje daju osećaj **prijatnosti i lakoće**. Ipak, ovako prijatne i seanse bez otpora kod terapeuta ne stvaraju osećaj pobuđenosti (negativna slaba ali značajna korelacija).

Povezanost doživljaja relacionog polja i doživljaja uspešnosti terapije kod terapeuta

	Dubina	Glatkoća	Pozitivnost	Pobuđenost
Polje individue	.51 ^{**}	.33	.73 ^{**}	-.13
Polje situacije	-.03	.83 ^{**}	.60 ^{**}	-.54 ^{**}
Kognitivni faktor	-.02	.20	.42 [*]	-.05

Povezanost SDRP i procene uspešnosti seanse kod klijenata

Kod klijenata je takođe uočena **snažna povezanost** između **doživljaja polja situacije** i **glatkoće terapijske seanse**.

U ovom uzorku **ne postoji značajna povezanost** između **doživljaja polja situacije** i **pobuđenosti** kao što je to bio slučaj u doživljaju terapeuta.

Povezanost doživljaja relacionog polja i doživljaja uspešnosti terapije kod klijenata

	Dubina	Glatkoća	Pozitivnost	Pobuđenost
Polje individue	.09	.26	.19	.05
Polje situacije	.06	.73*	.33	.03
Kognitivni faktor	-.20	.44	.01	-.02

Povezanost poklapanja u doživljaju relacionog polja i doživljaja uspešnosti seanse

U slučajevima kada terapeut i klijent na sličan način doživljavaju relaciono polje kroz domen faktora polje individue, postoji umereno snažna značajna korelacija sa **uspešnoću seanse** izraženom kroz **dimenziju dubine i pozitivnosti kod terapeuta**.

Povezanost između mere poklapanja doživljaja relacionog polja procene uspešnosti terapije

Razlika između procena terapeuta i klijenata (AS)	Evaluacije klijenata				Evaluacije terapeuta			
	Dubina	Glatkoća	Pozitivnost	Pobuđenost	Dubina	Glatkoća	Pozitivnost	Pobuđenost
Polje individue	.12	-.25	-.04	.08	.34	.18	.47**	-.20
Polje situacije	-.14	-.42*	-.11	.26	.10	.37*	.37*	-.44*
Kognitivni faktor	.04	-.38*	-.13	.04	.16	-.10	.29	.02

Povezanost doživljaja uspešnosti seanse sa klijentovim subjektivnim doživljajem metafore kojom terapeut opisuje relaciono polje

- Klijenti prilično ujednačeno procenjuju metafore s obzirom na sva tri faktora instrumenta SDRP kojim su procenjivane.
- Klijenti dobro povezuju sa metaforom koja je jasna, obična i, drugim rečima, konkretna – kognitivni faktor SDR
- S obzirom da su produkovane na kraju seanse, njihova uloga je da zaokruže doživljaje koji proističu iz bivnja u relacionom i da im daju značenje
- Utvrđene su značajne pozitivne korelacije između mera SDRP i SDRP metafore klijenta – metafore su bile adekvatne

Diskusija Faza II

- ▶ Generalizovana slika doživljaja relacionog polja i uspešnosti seanse. Ipak, ne treba zanemariti da u terapiji svaki par klijent-terapeut, kao i svaka individua može biti posebna jedinica posmatranja.
- ▶ Uspešnost seanse - Izgleda da terapeuti podcenjuju svoj rad i efekat koji on ima na klijenta u odnosu na klijenta.
- ▶ Doživljaj relacionog polja – neočekivan nalaz da se SDRP razlikuje na svim faktorima. Moguće je da klijent i terapeut imaju različite subjektivne doživljaje ovog polja jer se njihova iskustva bivanja u tom polju razlikuju.
- ▶ Potencijal metafora da prenesu doživljaj relacionog pre svega u domenu kognitivnog.

Faza III – Istraživanje metafore

- ▶ Metafora predstavlja srž iskustvenog doživljaja terapijskog odnosa (Torneke, 2017, Flajž, 2015)
- ▶ Cilj: Proširiti kvalitativnu sliku o doživljaju metafora.

Metod

Uzorak: 161 metafora prikupljena tokom Faze I i Faze II

Analiza podataka: Kvalitativna analiza – Tematska analiza

Tri procenjivača su nezavisno procenjivala korpus metafora

Kategorije metafora definisane tematskom analizom

Kategorija	Primer metafore
Fenomen fizičke prirode (57 metafora)	Umirenje vode, igra leptira, čudesna šuma, bistra voda, itd
Fenomen međuljudskog odnosa (44,5 metafora)	Poverenje, razumevanje, obuhvatanje, izgubjenost, bogat kontakt, od suza do smeha, itd
Procesni fenomeni (Aktivnost, delovanje) (66,5 metafora)	Vožnja po brežuljcima, strpljivo čekanje, traganje za odgovorom, itd

Diskusija Faza III

- ▶ Metafore prikupljene tokom ove faze istraživanja formirane su u kontekstu završavanja. Njihov cilj je davanje značenja iskustvu relacionog polja.
- ▶ Ovakve metafore mogu poslužiti za integraciju procesa ili ih terapeut može ponuditi kao početnu figuru tokom sledeće seanse.
- ▶ U korpusu metafora koje su terapeuti koristili da opišu SDRP seanse pronašli smo kategorije koje odgovaraju svakoj od tri dimenzije SDRP.
- ▶ Metafore mogu poslužiti da prenesu značenje, iskustvo i doživljaj bivanja u relacionom polju sa klijentom.

Diskusija svih nalaza

1. Pokazalo se da je relaciono polje složenija, višedimenzionalna i kompleksna vrsta stimulacije i da je njegova struktura specifična.
2. Subjektivno iskustvo relacionog polja je u korelaciji sa sposobnošću terapeuta za empatiju i njegovim bazičnim osloncima ličnosti.
3. Kvalitet kreiranih metafora proističe iz prirode doživljaja relacionog polja, što ukazuje na to da metafora može biti dobra reprezentacija ovog doživljaja.
4. Procena relacionog polja relevantan i uticajan faktor o kome terapeuti treba da svesno vode računa jer utiče na doživljaj uspešnosti terapijske seanse
 - 4.1. Što je veće slaganje između SDRP klijenta i terapeuta i jedni i drugi seansu procenjuju kao uspešnijom.
 - 4.2. Dobro osmišljena metafora može da poveže i klijenta i terapeuta u doživljaju relacionog polja

Estetika relacionog polja

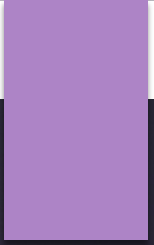
- ▶ Kriterijumi zdravlja se odnose na sposobnost da se kreiraju forme, geštalti, a geštalt terapija postaje proces njihovog formiranja (Robin, 2011)
- ▶ Da li je neki proces fiksiran ili fleksibilan možemo u terapiji da prepoznamo upravo preko estetskih kvaliteta, (Bloom, 2003).
- ▶ **Estetski doživljaj** javlja se kada uobičajni objekat stavimo u neuobičajni kontekst. Psihoterapijska interakcija upravo je definisana na ovaj način – susret dva bića koji se inače dešava uobičajno ovde je doveden u figuru.
- ▶ Kroz terapiju usaglašavaju se različiti domeni prisustva – estetski proces.

Estetika relacionog polja

- ▶ Konstruisani instrument za merenje SDRP je empirijskim putem definisao estetske kvalitete. Reči kojima se opisuje doživljaj relacionog polja u terapiji upravo reči koje se odnose na estetski doživljaj kontakta u terapiji (jasno, bez otpora, živo, itd..)
- ▶ Faktori dobijeni u ovom istraživanju treba da posluže više kao orijentiri ili „oslonci“ terapeutima nego kao strogi kriterijumi ocenjivanja procesa koji se dešava u relacionom polju.
- ▶ Terapeut ima estetski motiv da bude u odnosu sa klijentom i radi na pronalaženju estetski bolje forme ovog prisustva.
- ▶ Rezultati ukazuju da doživljaj uspešnosti terapije nije samo iskustvo lepog već više procena estetskog doživljaja koji imaju akteri koji su u relaciji.

Zaključak

- ▶ Instrumenta SDRP terapeutu sada nudi formu za procenu iskustva svog i klijentovog prisustva u relacionom polju
- ▶ Ne smeju se zanemariti i drugi činioci koji čine odnos sa klijentom – dijagnostička procena, istorija odnosa, itd.
- ▶ Kroz ispitivanje povezanosti SDRP sa doživljajem uspešnosti seanse pokazalo se da ovaj susret nosi veliki potencijal za rad, kroz doživljaj zadovoljstva i dubine ove razmene.
- ▶ Spiritualni doživljaj susreta terapeuta i klijenta ostaje vrhunsko iskustvo, za sada van potpunog dometa naučnog istraživanja.

Svesnost o relacionom polju je ona koja definiše njegovu estetiku, bez obzira na kontekst u kome se susret dešava.

Ukoliko se svesno sretnemo u ovom polju njegovi potencijali će nam se otvoriti, bez obzira na okolnosti u kojima smo.